

Vse to, kar mi je blizu, naj bi mi bilo daleč. Zagloobil sem se v ničevnost z vso dušo, samo, da mi srce ne počí. Trdo je sicer moje srce, a kladivo je težko, kladivo vseh dragocenosti, ki živijo v dalji in bijejo nanje. In lepo je pod udarci.

Jetnik piše s krvjo na zid: Skrivna pesem izgubljenih pramenov in zraka, kaj mi govorite o svobodi! Se mojo senco so uklenili, da se giblje le od stene do stene, od tal do stropa, na mojo dušo so položili kamen, da ne more vzleteti. Ali ne slavijo mojega dejanja v svojih srcih vsi in jaz sem v temi? Zakričite, da izvem iz odmeva ulic, da sem vaš! Potem bo moja duša prosta, jaz ne bom jetnik... jaz bom svoboden...

O, do tega trenutka nisem vedel, kaj je svoboda, kake čudeže dela. Bil je pred lastno mislijo in lastno senco plah. Zdaj stoji na vzvišenem mestu in nam govori z dvignjeno roko, nam, ki smo oborožena množica. Naše roke niso več stisnjene v pest, naša usta so odprta. Bratje, bratje!

Habt acht! — Živa misel je postala solnat steber.

Razmišljal sem, če sem hudoben ali trpek. Niti krivčnika ne bi udaril rad. Hočem, da je beseda baklja in ne bič, da sveti v dušo in ne žvižga čez telo. Če se bojiš svetlobe, prijatelj, se mi ne smili tvoja hinavska bolečina. Svetloba je življenje in je zdravje.

Pregrenko je bilo življenje in predolgo je bilo. Ko je prišla smrt, se je ustrašil: Naglo kot ob petju rajске ptice so minili s koprivami in pelinom obžarjeni dnevi. Še enkrat bi jih hotel živeti — še enkrat! —

Moje srce te časti neizmerno, mož vseh mož — s svojo smrtjo si prerodil dušo naroda, ki ga v njegovi odločnosti in ponosu, kar sem se vrnil iz tujine, skoraj več ne poznam. Bal sem se, da postaneš v očeh mnogih medved, ki ga kriče gonijo po sejnih. Bal sem se, da bodo pozabili na idejo, ki ti je dala življenje in smrt. Vidim, duša narodova si, njegov del si, osebek lastne in narodove ideje si, klic in odmev. Naš zrak, naša jed in naša pijača si, tolažba naših sinov, ki so v dalji... Nič več se ne bojim za narod. Nikdar več ne bom pisal o sužnjih.

Ko sem živel to tuje življenje brez žene in otrok, brez bratov in sester in sem pretrgal nit z vsemi dragocenostmi onega življenja za rdečim zastorom, sem ponevedoma in nehote dobil v roke feljton. Kaj strmite? Feljton v političnem dnevniku, čisto navaden feljton, ki se je ločil od uvodnikov, novin in inseratov po svoji izredni lepoti. Ne vem, od kje se je bil utrgal ta biser in pal med vsakdanjost, kamor je spadal toliko, kot kralj med berače, kot žarek v blato. Bral sem ga trikrat. Ni bilo dosti. Hotel sem ga imeti. Časopis ni bil moj. Dobil sem ga, zakaj njegov naročnik je bral samo

Primorske novice in dopise od beguncev. Čemu, to je njegova zadeva, posebna potreba njegovega srca. Jaz pa sem dal feljton v notes. Ne berem ga več, ker ga znam na pamet. Toda v mojih mislih je, čutim ga na prsih. Če bi ne bilo vredno živeti za nič drugega, kot da se nam v visoki starosti razodene ena sama lepa in modra beseda, je vredno živeti.

Vsak trenutek se oziram skozi okno. Zunaj je podrt hiša, nima vrat, ne okna, ne podov... Dimnik stoji, na podrti ognjišče vidim, ena sama stena poslikane sobe strmi v me. Ko se sklonim nad delom, mislim in se pomotim. Katera mati je stala pred ognjiščem? Kateri sin je prihajal domov? Katera hči je krasila stene in okna? Pomotil sem se zopet. Kje je mati? Katera grenka solza jo je umorila, katera tujina jo krije, da ne more spati? Kje je sin? Kakšna roža nam bo vzrastla iz njegove krvi? In hči, kod hodi hči? Kje zaliva rože, ali nosi črno obleko, ali hodi kot senca in sramota za njo? Zanj se bojim, nje oči govore: Kaj sem kriva jaz? Vendar, zanjo se bojim. Ve ste popki naše bodočnosti. Ne pozabite tega, ljudje! — Moja roka počiva. Pomotil sem se že tretjič. Moje srce je predaleč proč. Vsi drugi delajo, gradijo, zidarji naši. Jaz gonim mlin kot Samson, naokoli, večno naokoli... Tu je ena sama podrt hiša sredi kron posmojenih drevov. Kakšna pa je moja domovina od morja daleč čez gore? Ne čudite se, če sem raztresen.

Domovina! Šele, ko sem bil daleč od tebe, sem spoznal, kako resnično te ljubim. Mislim, da imam samo ženo in otroke, pa imam tudi tebe. Kako naj umrem, ljudje moji?

Danes poslušam: »Hitre so njih noge, da kri prelijo. Potrte in nadloga je na njih potih. In poti niso spoznali. Ni strahu božjega pred njih očmi...«

Pst! Ne beri!

List apostola Pavla je, ata!

Hm! Sem mislil...

Ne vprašuj me, prijatelj, in ne skušaj me! Kdo bo zmagal? Prijatelj, imej usmiljenje z menoj, ko me peče vsaka zamolčana beseda. Kdo? Bolje poznaš biblijo nego jaz. Trije mladeniči bodo zmagali, makabejski bratje tudi... Ali razumeš strašno dolžino gorja?

Ali ni planilo še v hram božji? V posebnih trenutkih bi bil rad, da ni navzočega nikogar, razen mene in Boga.

Včasih sem si domišljal, da me ni. In naj sem storil karkoli, tega čuvstva se nisem mogel iznebiti, nisem mogel. Domovina je ponosnejša kot kedaj. Popir se napolni do zadnje strani, tedaj, ko sem živel jaz, je ostajal bel. Pa sem mislil, da je škoda mojega življenja!

France Bevk.

Jagićevo pismo dr. Grafenauerju.

Z ozirom na prizadevanje, da bi se knjiga dr. Ivana Grafenauerja »Kratka zgodovina slovenskega slovstva« I. ne odobrila kot šolska knjiga, je prejel avtor

knjižje od učenjaka akademika Vatroslava vi-
teza Jagića sledeće pismo:

Verehrter Herr Professor!

Sie hatten die Freundlichkeit mir ein Exemplar Ihres Buches »Zgodovina slovenskega slovstva« zu verehren und wünschen von mir ein Urteil über diese Ihre literarische Leistung zu hören mit Hinweis auf den Zweck des B(es)uches für die oberen Klassen der Mittelschulen als Lehrbuch zu dienen. Ich komme um so bereitwilliger Ihrem Wunsche nach, als ich Ihr Buch für ein sehr gelungenes, seinen Zwecken in ausgezeichnete Art entsprechendes Hilfsmittel halte, das auf jeden unbefangenen und sachkundigen Leser den wohlthuendsten Eindruck machen wird. Sie haben verstanden, in kurz gefaßter Form schlicht und frei von jeder sei es sachlichen, sei es stilistischen Überschwänglichkeit ein sehr inhalts- und lehrreiches Buch zu Stande zu bringen, aus welchem die Jugend nützliche, aufklärende Belehrung schöpfen wird. Ohne sich in schwer zu begründende Hypothesen einzulassen, ohne unerweisliche Behauptungen vorzutragen, erzählen Sie einfach die Tatsachen, die als solche auf Grund der neuesten Forschungen allgemein anerkannt werden. Sie sind vorsichtig genug, um dort, wo die bisherigen Forschungen noch nicht endgültige Resultate erzielt haben, das mit einigen Worten anzudeuten. Nur in den knapp gehaltenen einleitenden Kapiteln vermisste ich die Einführung des jugendlichen Lesers in die Sprache der Slovenen, d. h. einige markante Worte über die Stellung des Slovenischen innerhalb der südslavischen Dialekte und über die slavischen Sprachverwandtschaftsverhältnisse überhaupt. Gegen den möglichen Einwand, daß solche Dinge nicht in die Literaturgeschichte hineingehören, muß man sich gegenwärtig halten, daß ja die Sprache die notwendige Vorbedingung der Literatur bildet. Ich verweise in dieser Hinsicht auf die für österreichische Mittelschulen geschriebene Deutsche Literaturgeschichte von Stefan Hock, wo an der Spitze der ganzen Darstellung das Kapitel »Über die Sprache« steht, wo selbst von indogermanischen und dann den germanischen Sprachen in aller Kürze das Wissenswerte gesagt ist. In Ihren zwei einleitenden Kapiteln, wo die wenigen erreichbaren Merkmale des geistigen Lebens der Slovenen vor dem Beginn der eigentlichen literarischen Betätigung der Sprache zu Worte kommen, sind nur die allernotwendigsten Fragen behandelt, die in jeder Literaturgeschichte an der Schwelle zur eigentlichen Literatur Platz finden, mögen sie geschichtlichen oder allgemein kulturellen Charakter haben, sie dienen zur Aufklärung der Ursachen der Literaturlosigkeit. Ihre Darstellung hat den großen Vorzug, daß sie auf dem festen Boden gesammelter geschichtlicher Tatsachen beruht und dem Leser nicht solche Kombinationen aufischt, wie in dem vorerwähnten Buche Hocks über die Poesie der Indogermanen oder über die urgermanische Poesie. Sie hätten ohne viel Mühe etwas ähnliches zu Stande bringen können, doch taten Sie wohl weise daran, daß Sie das unterlassen haben. Wer den Zusammenhang eines Stückes der Freisinger Denkmäler mit dem Euchologium Sinaiticum kennt, wird schon aus dieser einen Tatsache den Schluß ziehen,

daß Sie die Frage über Cyrill und Method nicht übergehen durften, abgesehen davon daß ja bekanntlich für einige Zeit die Wirksamkeit der betreffenden Mission auf den slovenischen Boden Pannoniens sich bewegte. Von der übertrieben gewesenen altslovenischen Theorie Miklosich's hielten Sie sich fern, was sehr zu Gunsten Ihrer Darstellung spricht.

Was Sie mir sonst über Bekrittelung Ihres Buches mitteilen,¹ klingt so merkwürdig, daß ich darin nur den Ausdruck einer feindseligen Stimmung und unlöblicher Nörgelei erblicken könnte, und da ich von allen den Vorwürfen, die man Ihnen macht, Ihr Buch frei weiß, so will ich ohne besondere Nötigung darauf lieber gar nicht eingehen.

Mit freundlichem Gruß

Ihr

V. Jagić.

V drugem dopisu (dne 3. 3. 1918) pravi Jagić: »Kad ne bi toga dosta bilo, bio bih pripravan da i više kažem protiv one zlobno i naduto napisane recenzije (o Vašoj krasnoj knjizi).«

I. C.

Misli.

24. Zakaj slovenski umetniki tako zelo kozmopolitično mislijo in tako malo kozmopolitično oblikujejo? Nacija niso!

25. Če to ni sramota? Ne eden slovenski kipar še ni modeliral kralja Matjaža!

26. Naš leposlovni umetnik stremi za lastnim slogom in najde največkrat svojo — maniro.

27. Prenesem marinizem. Prenesem prozo v pesmi. Prenesem slabo rimo. Užival bi vendar rajši vsako posebej. Zato se nisem ogrel za novo slovensko pesniško zbirko. Za katero? Nomina sunt odiosa!

28. Skoro vsako veliko umetniško delo je zasnutek patološke minute.

29. Neskončno težko je ločiti, ali je slovstvena noviteta velika umetnina ali samo senzacionalno modno slovstvo.

30. Pred nekako dvestopetdesetimi leti je prevedel Slovincem Hrvat Frankopan prve prizore iz Molièra. To je prvi in zadnji slovenski prevod Molièra. Ubogi Ivan Cankar! Komu si propovedoval o veličini komedije? Nemim ušesom, lenim rokám!

31. Politično hočemo morje, ki ga še nismo pesniški snivali! Koliko je slovenskih leposlovnih del, ki slikajo morje in primorje?

32. Kdaj se bo rodil Slovanom pesnik, ki se bo do minucioznosti natančno naučil jezika Metodovih knjig in v tem jeziku in v shakespeareški grandioznosti napisal trilogijo: Mojmir, Rastislav, Svetopolk?

33. Ne morem popolnoma verjeti v preroškega duha modernih pesnikov. Preveč berejo politične dnevnikarje.

34. Ni vse moč, kar je na videz silnega v moderni. Je mnogokrat samo poza. A mladina je po naravi pompozna in ljubi gesto.

¹ To pismo se ne nanaša na Glonarjevo kritiko v Slovanu, 1917, št. 9—12. — Vendar pa je stališče, proti kateremu se obrača Jagić, hkratu tudi ilustracija za Glonarjevo kritiko.